

„Meg kell szólítanunk az új generációt”

Tapasztalatok és tervek: Káel Csaba a Budapesti Wagner-napokról

■ *Milyen megfontolás alapján került a Rienzi az idei Budapesti Wagner-napok műsorára?*

– Annak idején, amikor a Budapesti Wagner-napokat útjára indítottuk, azt a „szent fogadalmat” tettük, hogy Fischer Ádám művészeti vezetésével a Müpa végigviszi a bayreuthi kánont – sorra bemutatja azokat a műveket (*A bolygó hollandi, Tannhäuser, Lohengrin, A Rajna kincse, A walkür, Siegfried, Istenek alkonya, Trisztán és Izolda, A nürnbergi mesterdalnokok, Parsifal*), amelyek hagyományosan szerepelnek a Bayreuthi Ünnepi Játékok műsorán, mégpedig lehetőség szerint olyan énekesekkel, akiket jegyeznek a világban, és Bayreuth színpadán is otthonosak. Az időzítés is lényeges volt: a mi fesztiválunk júniusban zajlik – ilyenkor egyrészt már vége a színházi és operai évadnak, másrészt a bayreuthi próbaidőszak (amely értelemszerűen sok Wagner-specialistát magába szippant) csak ezután kezdődik, ugyanakkor a nagy nyári hőség és ezzel összefüggésben az igazi „vízparti” vakációidő sem köszöntött még be. Nagyon kedvező választásnak látszott tehát ez a júniusi periódus, és az ezzel kapcsolatos reményeinket igazolták is az eltelt évek tapasztalatai.

Amikor azután a bayreuthi kánon utolsó operáját is bemutattuk, felvetődött a kérdés: hogyan tovább? Mivel a Budapesti Wagner-napok koncepcióját már korábban is igyekeztünk bővíteni és színesíteni, egyrészt ifjúsági előadással (a *Hattyúlovag* a *Lohengrin* bemutatásához kapcsolódott), másrészt dalesttel (ennek során Wagner összes dalát szólaltattuk meg egyetlen hangversenyen), úgy döntöttünk, hogy bemutatjuk a *Rienzit* – nem félig szcenírozott változatban, ahogyan a többi operát és zenedrámát, hanem koncertszerűen. Fontosnak éreztük ezt azért is, mert ez a mű korábban Magyarországon csak nagyon ritkán volt hallható, a mi kö-

zönségünk számára tehát ez még kétségkívül egy felfedezésre váró terület – és tegyük hozzá: izgalmas, gyönyörű zene, amely mindenképpen méltó a megszólaltatásra. Idei kínálatunkban tehát a *Ring* és a *Parsifal* mellett ez szerepel.

■ *Hallhatnánk néhány szót a produkció karmesteréről?*

– A német Sebastian Weigle (1961) nemzetközi mércével mérve is rangos Wagner-karmesternek számít. Különleges pályafutás az övé, mert habár már a berlini Hanns Eisler Zeneművészeti Főiskolán is tanulta a karmesteri művészetet, emellett kürtösnek is készült, sőt pályafutása első szakaszában hangszeres muzsikusként is tevékenykedett: tizenöt éven át volt a berlini Staatsoper szólókürtöse. Vérébéli gyakorlati muzsikus, aki kórust alapított, kamarazenekart vezetett, és a kilencvenes évek eleje óta rendkívül sikeres karmester; ugyanolyan otthonos a drezdai Semperoper, a Frankfurti Opera (ennek 2008 óta főzeneigazgatója), a bécsi Staatsoper és a New York-i Metropolitan falai között, mint Bayreuthban.

■ *Eredeti változatában a Rienzi rendkívül hosszú. Úgy tudom, Budapestén is húzott változat kerül közönség elé – a mű befogadhatóságának érdekében. Kinek a koncepciója szerint rövidítették meg az operát?*

– Sebastian Weigle természetesen konzultált Fischer Ádámmal, de a végző elképzelés az övé, hiszen ő a produkció karmestere. Érdekes kérdés az, hogy hogyan játsszunk operákat, s ezen belül fontos a húzások kérdése is (a művek „nyitottságáé”, ahogy ezt szakmai körökben nevezik). Vannak, akik ragaszkodnak ahhoz, hogy minden alkotást mindig az eredeti terjedelmében adjunk elő, azt hangoztatván, hogy a húzás szentségtörés – de hát jól tudjuk, hogy

sok esetben maga a zeneszerző is meghúzta a művét, vagy átalakította, vagy éppen két változatot alkotott meg belőle, gondoljunk csak Verdi *Don Carlos*-ra. Ez a kérdéskör tehát olykor vitákat kavart – és mindig érdekes. Főként egy ilyen opera kapcsán, amelyet valóban nagyon-nagyon ritkán hallhatunk. Mikor lesz több a mű? Ha kicsit elveszünk belőle, de ez által közel hozzuk a közönséghez, mert fogyaszthatóvá tesszük? Vagy akkor, ha megtartjuk az eredeti terjedelmét, de ez által elidegenítjük a befogadótól? Meggyőződésünk, hogy egy olyan mű esetében, mint a *Rienzi*, csak jót teszünk azzal, ha egy reális időtartamú műalkalakkal segítjük a közönség számára a mű megemésztését.

■ *Ha már Sebastian Weigle esett szóba: Fischer Ádám nyilvánosan is deklarálta törekvése, hogy ne csak ő vezényeljen a Budapesti Wagner-napokon. Hogyan alakulnak az arányok a jövőben e szempontból?*

– Fischer Ádám felelősen gondolkodó művészeti vezető, akinek számára fontos az egységes koncepció, de ugyanúgy a Budapesti Wagner-napok sokszínűsége és az általa képviselt értékek továbbadása is. Közös tervünk, hogy idővel újabb jelentős művészekkel színesítsük a fesztivál karmesterkínálatát. A sorozat arculatát kidolgozó szakembe-

rek – köztük a Wagner-napok casting-jában is jelentős szerepet vállaló Bátor Tamás, a Müpa koprodukciós programjainak igazgatója – beszélgetéseiben természetesen forognak konkrét nevek is, a dolog természetéből fakadóan azonban az ilyen kérdésekkel kapcsolatos konkrét bejelentések az e tárgyának szentelt, nagyszabású sajtótájékoztató alkalmával jutnak el a közönséghez, most tehát elégedjünk meg annyival, hogy Sebastian Weigle nem az első (gondoljunk csak Hamar Zsolt vagy Vajda Gergely korábbi közreműködésére), de nem is az utolsó ebben a sorban.

■ *Szintén újdonság a Rienzivel kapcsolatban, hogy a mű előadását nem a Rádiózenekar, hanem a Nemzeti Filharmonikusok vállalta.*

– Két oka volt ennek. Az egyik természetesen gyakorlati természetű. Amikor egy ilyen behatárolt hosszúságú fesztiválra készülünk, fel kell mérnünk, hogyan bírjuk a feladatokat zenekari erővel. De ez csak a kérdés egyik oldala. A másik az a kezdeményezés, hogy a Müpa rezidens zenekara, a Nemzeti Filharmonikusok is vegyen részt a Budapesti Wagner-napok produkcióiban. Erre a szándékra Kocsis Zoltán, az NFZ tavalyl elhunyt főzeneigazgatója igent mondott, s örömkre utóda, Hamar Zsolt is egyetért a zenekar közreműködésével. Ez egyébként nem az első ilyen eset: korábban, a *Trisztán és Izolda* bemutatóján a Magyar Állami Operaház Zenekara működött közre – igaz, ők repertoáron tartván a művet, eleve tudták a darabot, míg a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnak a *Rienzit* most a produkció kedvéért kellett megtanulnia. Hozzá kell tennem: csodálatos luxus, kiváltságos helyzet, hogy mi itt Budapesten válogathatunk a zenekarok között, amikor eldöntjük, hogy egy nagy Wagner-opera zenekari részét melyik együttes szolgáltassa meg. Igaz, persze, hogy az NFZ e téren jelentős „előéletet” mondhat magáénak, hiszen a Kocsis Zoltán által vezényelt Richard Strauss-sorozat méltó „előtanulmányként”

funkcionálhat bármilyen Wagner-feladat előtt.

■ *Szintén részben újdonság Dorottya Láng dalestje, hiszen – ahogy e beszélgetésben is szót ejtettünk már erről – egyrészt már volt hasonlóra példa, másrészt azonban ennek a hangversenynek a műsora más, mint a Wagner összes dalát bemutató koncerté, hiszen ezúttal a kontextusba helyezés mozzanata a fontos; az, hogy Wagner dalait (a *Wesendonck-dalokat*) a nagy kortársak, Liszt és Berlioz daltermésével konfrontálva hallgathatja meg a közönség.*

– Szeretnénk a Wagner-napokat kicsit „fesztiválosítani”. Azok a tartalmi elemek, amelyekről a beszélgetésünkben eddig szó esett – egy, a Wagner-kanonba szorosan nem tartozó mű bemutatása, gyerekelőadás, dalest – mind ebbe a vonulatba tartoznak. Nemcsak operákat mutatunk be, hiszen ide érkezik számos külföldi, akik eltöltene itt egy eléggé komoly időszakot. Gondoljuk csak el: ha valaki kizárólag a *Ringet* tekinti meg, az máris Budapesten tölt négy éjszakát. Mindez nagyon sokat jelent a turizmus számára. Mi pedig megpróbáljuk őket rávenni, hogy tovább maradjanak – ezek a többletprogramok tehát kedvet csinálnak az itt maradásra, arra, hogy az érdeklődők megnézzék a *Parsifalt*, ott legyenek a *Rienzi* koncertelőadásán, és meghallgassanak egy szép, tartalmas dalestet. Az egész egy komplett csomaggá válik. Arról nem is beszélve, hogy milyen érdekes Wagner alkotói zsenije kevésbé ismert oldalainak is figyelmet szentelni.

■ *Beszéljünk egy kicsit a Ringről. 2007/2008 óta látható és hallható. Milyen lesz a további sorsa Hartmut Schörghofer rendezésének?*

– Ahogy a többi előadást, a *Ringet* sem sokszor láthatják a nézők. Nem is adtuk minden évben, és persze az esetek többségében egy fesztiválon csak egyszer ment. Úgy érezzük, még sok lehetőséget rejt magában, arról nem is beszélve, hogy nagyszerű előadás, amelybe az alkotógárda is és a Müpa is

óriási energiákat fektetett – az anyagi áldozatról nem is beszélve. Két törekvésünk van, és a kettőt szeretnénk egymással összhangba hozni: a megőrzés és a megújítás. Szeretnénk, ha a magyar és a nemzetközi közönség számára a Müpa *Ringje* továbbra is megmaradna, ugyanakkor szeretnénk felfrissíteni is. Hogy ez pontosan hogyan történjék, arról jelenleg egyrészt azért nem nyilatkozhatom részletesebben, mert magunk is törjük még a fejünket a lehetséges megoldásokon, másrészt azért sem, mert magával a produkciót jegyző rendezővel, Hartmut Schörghoferrel is jövőben zajlik minderről az egyeztetés.

■ *A megújulás tendenciája amúgy is jelen volt az elmúlt években – és nemcsak a Ringben, hanem az összes előadásban is, hiszen minden egyes évben, ha egy korábbi produkció újból közönség elé került, az újonnan beállók hozták a maguk felfogásának, személyiségének, karakterének, hangszínének új árnyalatait és zamatait, és ezzel akarva, nem akarva folytonosan felfrissítették és újraértelmezték az előadást.*

– Az „énekes-frissítésnek” van egy koncepciózus része, amelyet Fischer Ádámmal és Bátor Tamással mindig közösen, hármásban gondolunk végig, és van egy másik aspektus, nevezetesen az, hogy mindig érnek be új sztárok, mindig felbukkannak olyan új nevek, akikre oda kell figyelniük. És sajnos van ennek az összefüggésrendszernek egy másik oldala is: olykor fájdalmasan korán elveszítünk valakit, mint tavaly a kiváló dél-afrikai tenort, Johan Bothát, aki pár hónappal a Wagner-napokon énekelt Siegmundja után, idő előtt hunyt el. A finn basszbariton, Juha Uusitalo egy súlyos betegség után örömkre visszatért énekelni hozzánk. De említhetném a *Ring* alkotógárdáját is, amelyben akad olyan név, amelynek viselője már nincs köztünk. Úgy gondolom, a közönség azért is jön el többször megnézni egy produkciót, mert kíváncsi az új nevekre, új egyéniségekre, új alakításokra. Fischer Ádám – aki nagyon színpadközpontú karmester, és

nagyon elkötelezetten szolgálja az énekeseket – elszántan szokott küzdeni azért, hogy minden szerepre a megfelelő karaktert találjuk meg. Azt hiszem, ennek a küzdelemnek az eredménye az ideai szereposztásokban is érezhető lesz. Nem biztos, hogy kiemelnék bárkit is, mert Fischer Ádám mindig az *egészben* gondolkozik – nemcsak egy adott énekes fontos számára, hanem az is, hogy az illető megfelelő partnert kapjon. Vulgárisan szólva: fontos számára, hogy ki kihez passzol. Részben valószínűleg azért is van ilyen varázsa a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem specialitásaként emlegetett intim Wagner-előadasmódnak, mert ezek az érzékeny és termékeny kapcsolatok megvalósulnak.

■ *Hogyan reagálnak ma, több mint egy évtized után a világ nagy és híres énekesei a Budapesti Wagner-napok hívására?*

– Egy komoly Wagner-énekest négy évre előre kell leszerződtenni. Nagyon sok mindennek kell egybeesnie, és nagyon kell tudni előre gondolkodni. Sokat töprengünk, amíg eljutunk egy-egy döntésig, emellett pedig az ügynökségekkel való állandó egyeztetés is elkerülhetetlen. Ha a kérdés arra vonatkozik, hogy szívesen jönnek-e az énekesek, a válasz egyértelmű igen. Fischer Ádámnak nagyon nagy a hírneve és a tekintélye a világban, pontosan tudják, hogy milyen érzékenyen reagál az énekesek minden igényére, milyen rendkívüli figyelemmel kíséri a színpad történéseit. Egyszerűen „énekes-központú karmester”, aki mindent megtesz azért, hogy az énekesek a lehető legtöbbet, legjobbat sikerüljön kihozniuk magukból, és vállvetve küzd velük a mű sikeréért, tartalmainak minél teljesebb és egyénibb érvényesüléséért. Ezt a tulajdonságát mindenki nagyon szereti. Emellett a Műpa akusztikájának híre is nagyon messze jutott már a világban: minden énekes jutalomjátéknak érzi, ha itt léphet fel, legyen szó akár Wagner-, akár Mozart-produkcióról. Itt mindenki sokkal plasztikusabban tudja megmutatni magát, sokkal jobban be tudja osztani az energiáit, a színek és

érzelmeik sokkal szélesebb skáláján képes játszani.

■ *Jövőre jutunk el oda, hogy korábban már bemutatott művek új produkcióban kerülnek a közönség elé.*

– Már beszéltünk arról, melyek a nehézségei a *Ring* továbbgondolásának. Ezek a többi darab esetében is megvannak. A *Trisztán és Izolda* új bemutatójával kezdünk jövőre: ez egy nagyon érdekes és fontos darab, amelynek sikeres előadása volt Szemerédy Alexandra és Parditka Magdolna közös rendezése. Ezt a művet mutatjuk be most új értelmezésben, mégpedig egy kiváló olasz rendező, Cesare Lievi tolmácsolásában. Nagy várakozással tekintünk a produkció elébe, hiszen az olasz operajátás világában Wagner műveit korántsem játsszák olyan gyakran, mint a német nyelvterületen, s így értelemszerűen a darabokkal kapcsolatban megnyilvánuló ötletek szellemi készlete, a művekről való gondolkodás is kevésbé használandó el, frissebb maradt, több eredeti újdonság lehetőségét rejt magában. A rendezőtől, akinek munkásságát Fischer Ádám is jól ismeri, a korábbiaktól eltérő értelmezést várunk.

■ *Szintén újdonság a Johan Botha utolsó Wagner-szerepét megörökítő Walkür-DVD megjelenése.*

– Úgy éreztük, a tavalyi *Ring* nagyon erős, egységes előadás volt, mind zenekari szempontból, mind az énekesi teljesítmények dolgában, úgy gondoltuk tehát, hogy érdemes megjelentetnünk a hang- és képfelvételét. Ráadásul mostanra HD minőségben tudtuk rögzíteni a produkciót, a korábbi esetekben még kisebb felbontású, SD videofelvétel tudtunk csak készíteni. Az előadást nemcsak DVD-n, hanem blu-ray discen is megjelentetjük – ma már ezt a követelményrendszert teljesíteni kell, nem lehet ez alá menni. A produkció technikai elemzése és Johan Botha távozásának szomorú körülménye adott még egy fontos impulzust, hogy megjelentessük ezt az emlékezetes produkciót. A Műpa egyébként készül a folytatásra is,

de minden produkció esetében nagyon nehéz kérdések sokasága teszi bonyolulttá a döntést. Egyrészt a hagyományos DVD, sőt már a blu-ray disc is kezd kimenni a forgalomból, másrészt ugyanakkor a mai internetes hordozókon keresztül nagyon nehézkes egy Wagner-operát eljuttatni a közönséghez, különösen akkor, ha nem egy nagy múltú, komoly forgalmazó áll a kiadvány mögött. Mindez tehát nem csupán elhatározás kérdése, hanem nagyon komoly pénzügyi vonzatai is vannak. Továbbá a produkciót „jogosítani” is kell: birtokolnunk kell az összes közreműködő engedélyét, ha meg akarjuk jelentetni. Még további dilemma a félig scenírozott előadás vizualitása. Ezt nagyon végig kell gondolnunk.

■ *Milyen a Budapesti Wagner-napok jegyeladási statisztikája a tizenkét évre vonatkoztatva?*

– Minden kezdet nehéz: eleinte nem voltak a mostaniakhoz hasonló telt házaink. Hála az eltelt évek kitartó munkájának, ma már jó ideje minden Wagner-napok jegyei az előző évi sorozat kezdetére elkelnek. A külföld érdeklődése is sokkal nagyobb, mint az elején: immár több mint ötven százalékot tesz ki.

■ *Mi a Műpa víziója a Budapesti Wagner-napok jövőjéről?*

– Nagy örömeinkre egyre több fiatal jön el, hogy megnézze a produkciókat. Ez rendkívül fontos, és nagyon ígéretes eredmény, hiszen gondolnunk kell a jövő közönségére is. Hogy Wagnerrel foglalkozunk, önmagában nem elég: a művek üzenetét kell eljuttatnunk a jövő nemzedékeihez. Ha ez nem sikerül, veszélybe kerülhet maga a wagneri örökség is. Mi hiszünk benne, hogy ezeknek a műveknek olyan üzenetük van, amelyet tovább kell adnunk. A legfontosabb tehát: meg kell szólítanunk az új generációt, és ezt nem a „modernség” görcsös igyekezetével, hanem felszabadultan és kreatívan, ugyanakkor kérelmetlenül maximalizmussal kell tennünk.

Csengery Kristóf